

ענפי קישוט ירוקים בחודשי הקיץ

שרלה גוטמן, יאיר תמרי, יאיר נשרי, שוש וייצמן, יעקב גוטליב ואליעזר שפיגל -
מדריכי ענפי קישוט וצמחי בית, אגף הפרחים והגנה"צ, שה"מ

כללי

הענף של ענפי הקישוט הירוקים נקלע למשבר ולירידה ברווחיות, והדבר מתבטא גם בהתייחסות חלק מהמגדלים לגורמי הייצור והמקצוע, המנסים לחסוך בהוצאות או לדחותן. התהליך גורר בעקיפין ירידה באיכות המוצר ופחיתה בתפוקות. לפיכך, יש לשקול בכובד ראש את דרכי הפעולה/המהלכים הנדרשים/ות בימים אלו ולמצות את המקצוענות והמקצועיות עד שנגיע שוב למקום מבטחים.

אחת ההשלכות של המצב מתבטאת בירידה באיכות ענפי הארליה - מגדלים שנותרו עם מלאים ודחו את הקטיף, גרמו בעקיפין להזדקנות הענפים; לרוב אין הדבר ניכר חזותית, אך לאחר משלוח מתקבלות תלונות על השחרות. מגדלים הקוטפים באופן רציף לרוב אינם מקבלים תלונות. גם בגידול הרוסקוס לא הספיקו המגדלים מסיבות שונות לסיים את הקטיף עד הופעת הפריצות החדשות בסתו, והחלקות הצפופות היו כר פורה למחלות ולענפים צעירים עקומים שחיפשו את דרכם בתוך הסבך.

השקיה

למרות שילובם של מים מותפלים בהשקיה בכמה אזורים בארץ, עדיין המים חסרים מאוד ומתייקרים מיום ליום. חובה על המשתמשים לחסוך במים, והדבר מחייב אותנו להקדיש תשומת לב יתרה בהשקיית המטעים. ניתן להסתייע בכלים המספקים תמונה מדויקת יותר של צריכת הצמחים ורטיבות הקרקע, ובראש וראשונה - הטנסיומטרים. לאחרונה התחלנו בבדיקת מערכות בקרה משוכללות יותר, המקרבות אותנו לנעשה בקרקע בזמן אמת. מגדלים שאימצו את השיטה מצאו שניתן לחסוך במים ובעיקר לשפר את האיכות. במגינית באדמות כבדות הפחיתה משמעותית עבודה נכונה עם טנסיומטרים את בעיית הכלור וזות (הבהרות) של הענפים.

לאלה שעדיין משתמשים רק באצבע הירוקה, מומלץ לאמץ את המדד המקובל ביותר, הזמין והנוח לשימוש - "מקדם התאדות מגינית". קצב ההתאדות מגינית מבטא את כמות המים הנגרעת משטח נתון, את הקצב שבו היא נגרעת, ואת השינויים האקלימיים היומיים בכל אזור. לצמח יש מנגנונים המבקרים את כמות ההתנדפות, ולכן קצב ההתנדפות מהצמחים תמיד קטן מהתאדות הגינית. נתון זה שונה בכל מין ומבוטא כ"מקדם התאדות גינית". בנוסף, קיים מקדם רשת הצל, שגם הוא מפחית את קצב ההתאדות.

דוגמה: באזור החוף קצב ההתאדות היומי מגינית בממוצע לעשרת הימים הראשונים של חודש יולי הוא 6.4 מ"מ. בהנחה שאנו מגדלים תחת רשת צל של 60%, אפשר להעריך ששיעור ההתאדות הוא 60% לעומת שטח פתוח. רוסקוס בתקופה זו צורך מעט מים, ולכן נקבע מקדם הגידול כ- 40% מהתאדות הגינית. סיכום של מכפלת הנתונים מאפשר הערכה מקורבת, לפיה צריכת המים היומית של רוסקוס בעשרת הראשונה של חודש יולי באזור החוף הינה 1.5 מ"מ ליום. אותם מדדים אך בהתאדות יומית שונה באזור עמק יזרעאל, יראו תוצאה של 1.8 מ"מ ליום. באופן דומה נוכל לקבל נתונים לגבי אזורים שונים וגידולים נוספים. מובן שיש לשקול גם את המצב הפיזיולוגי של הצמחים בתקופות השונות - גידולים בצמיחה מגיבים היטב להשקיה סדירה וברווה, ואילו בגידולים שנמצאים במנוחה ניתן לצמצם מאוד את ההשקיות. בימים אלו אנו עורכים ניסוי

השקיה ברוסקוס באדמות קלות ובאדמות כבדות - הטיפולים נעים מהשקיות תכופות עד הצמאה ארוכה.

עדיין נכונה לנו עבודה רבה בקביעת המדדים המתאימים לכל גידול. את נתוני ההתאדות אפשר לקבל אצל מדריכי שירות השדה ומדריכי הגידול ובשירות המטאורולוגי.

הדישון מושפע אף הוא ממקור המים - קיימים אזורים המושקים במים מותפלים, ולגביהם קיימות הנחיות לשימוש במים מותפלים, שכתב יורם אייזנשטדט, מדריך שירות שדה (ראה קישור במי קולחין, ואליהם יש להתייחס אחרת בדישון. נצפתה פגיעה בחלקות מגינית, שהתבטאה בפס חום בחלק האמירי של העלה, כתוצאה משימוש במי קולחין. חשוב לקבל את אפיון המים מרכזי המים במושב. בגידולים הרגישים לעודפים או למחסורים במינרלים יש להתאים את הדישון להרכב המינרלים במים. לסיכום, יש לבדוק במעבדה את הרכב המינרלים בקרקע כדרך שגרה ובנוסף לבדוק את המקור וההרכב של המינרלים במי ההשקיה. בעת הצורך ניתן להיוועץ במדריכים.

רוסקוס

דילול וקטיף קיצי

בתום הקטיפים, החל ממחצית יולי, בחלקות מבוגרות וצפופות, יש לדלל את הענפים כך שכשעומדים מעל הערוגה ניתן להבחין בפיסות קרקע. דילול יתר ("קרחות") יביא לפריצת ענפים קצרים יותר; אך ללא דילול וסילוק של ענפים זקנים ומיותרים עלול להתקבל גל פריצות של ענפים דקים, ללא עלים, בחלק המוסתר בסבך. כמו כן, עלולה להיווצר רגישות למחלות עלים כמו בוטריטיס. בחלקות צעירות ו"פתוחות" ניתן לדלג על הדילול היסודי ולהסתפק בהוצאת ענפים פגועים. בעלי משקים גדולים וכאלה שאינם מגיעים לדילול מסודר - יכולים לדלל גם באמצעים מכניים, כמו חרמש מוטורי בעל דיסק כפול המתאים לחיתוך ענפים או בעזרת מגל קטן המגדיל את התפוקה. ניתן לקצר את הענפים בגיזום "שדרה" בגובה של כ- 40 ס"מ ולפתוח שבילים. בחלקות הנוטות להיפגע מאקרית הריזוגליפוס (ראו להלן) יש להימנע מדילול בתלישה.

איכות טובה וירידה במחלות ניתן לקבל באמצעות שנטוע אחת לכמה שנים. חלקות צעירות עד גיל חמש שנים מספקות ענפים איכותיים ורמת התחלואה בהן נמוכה בהרבה. בתקופה זו מצמצמים את מנת המים והדישון, אך אין להצמיא ולהכניס לעקת יובש חלקות הסובלות מאקרית הקרקע. לאחר הגיזום, מתחילת חודש אוגוסט, שבים להשקיה ולדישון רגילים. בתקופה זו, משקים לפי מנה יומית של כ- 3 מ"ק לדונם. כללית, באדמה קלה מרווחים בין ההשקיות לכ- 3-4 ימים, ובכבדה - 7 ימים.

עשביה - תקופת המנוחה מאפשרת שימוש במגוון רחב של חומרי הדברה, גם נגד עשבים קשי הדברה. כדי להתאים את סוג החומרים לעשביה המודברת רצוי להיוועץ במדריכים.

מזיקים

תריפס הבנה - גורם נזק רב במציצות האפידרמיס הנראות ככתמי כסף, שעליהן אפשר להבחין בנקודות של פרש שחור ודביק. מטפלים בריסוסי מרשל, סימבוש, טרייסר אולטרא או בפיזור טמיק (לבעלי רישיון).

חגבים - כרסום גס בעלים. סגירת המבנה ברשת עד הקרקע וניקוי שולי המבנה מעשבי בר ימנעו את חדירתם לחלקה. מרססים בתכשירי דיאזינן או בסימבוש (לפי דיווחי חקלאים, גם המרשל פועל היטב נגד חגבים).

נמטודות חופשיות בקרקע - תוקפות חלקות רבות בעיקר על רקע של חומר ריבוי נגוע או אילוח עם השנים. כדי לדעת על הימצאותן של הנמטודות ורמת התחלואה יש לשלוח מדגמים לבדיקה במעבדה לנמטולוגיה ובהמשך להיוועץ במדריכי הגידול.

אקרית הריזוגליפוס - אקרית לבנה החיה בקרקע וגורמת ריקבונות בגידולי בצלים ופקעות ונזקים לרוסקוס. האקרית חודרת לצמח, מתפתחת בבסיס הענפים וגורמת לריקבון הענפים שאינם קולטים את החומרים מן הקרקע בשל חסימת המעבר מהשורשים לנוף. אקרית הריזוגליפוס חיה ומתפתחת גם על חומר אורגני מת, ומכאן הקושי בהדברתה. בתצפית נמצא שהיא פעילה בעיקר בחלקות המצויות בעקה, כתוצאה מיובש ומקרנה חזקה. כמו כן, קיימת התפרצות לאחר שנטוע או בעודפי מים. בחלקות אלו יש להימנע מקטיפ בתלישה. האקרית הופחתה באופן ניכר כאשר החלקות הנגועות כוסו ברשת צל נוספת בקיץ. פיזור טמיק 15 גרגרי (4 ק"ג לדונם) בתחילת האביב וטיפול נוסף כעבור חודשיים עשוי להפחית מאוד את האוכלוסיות. בחלקות שנשתלו בתקופת הקיץ גרמה האקרית נזקים כבדים. מומלץ לשתול רק כאשר חלה ירידה אמיתית בטמפ' - בד"כ לא לפני אמצע אוקטובר.

מחלות

בקיץ ובסתיו, בעיקר לאחר קטיפ ואחסון, מופיעים לעתים על עלווה מבוגרת ובשלה כתמי עלים. אובחנו פטריות, כמו קולטוטריכום, צרקוספור, פוזריום מוניליפורמי, סטמפיליום ועוד. הפטריות נמצאות לעתים במצב לטנטי (חבוי), אך בתנאי לחות ושהייה ארוכה בקרטון, כמו במשלוחים ימיים לתקופות של מעל 20 יום (ארה"ב), הן מהוות גורם פתוגני ראשון במעלה. למניעה מרססים בשטח במנבגן, או בדקוניל/בראבו. רצוי שלא לדחוס ולא להרטיב בזמן האחסון ולטפל בטבילה בחומרים רובראל, פולאר ואוקטב.

פיטוספורום

חשוב לשמור על משטר דישון ומים סדירים; הצמאה או המלחה מעכבים את הצמיחה, המתאפיינת בעיבוי ובהתקצרות הענפים. בחלקות עם נטייה לענפים עבים וקצרים יש לשקול ריסוסי גיברלין הגורמים להתארכות הענפים ולהיותם פחות עבותים ומסועפים.

מזיקים

בשל הקושי הפיזי בכניסה למטע בוגר סבוך, רצוי להשתמש בכלים נוספים למניעת מזיקים ולהדברתם.

הדברה ביולוגית - ההדברה הביולוגית יעילה כנגד האקרית האדומה המצויה, כנגד תריפס קליפורני, ובמידה מסוימת גם כנגד כנימות עלה וכנימה קמחית. אפשר לפזר אויבים טבעיים, כמו צרעות טפיליות, אקריות טורפות ויתוץ. בשיטה זו יש להקפיד על משטר הדברה ידידותי המותאם לצורת הדברה זו.

כנימות עלה - מתיישבות על צימוח צעיר, מוצצות וגורמות עיוותים ופיחת. בקיץ נמצא אותן באופן ספורדי בעיקר בחלקות עם פריצות צעירות. במידת הצורך מרססים במרשל, קרטה, אקטרה, פירימור, מוספילן, קונפידור (ודומיו), נקר, תיונקס או פיזור טמיק (לבעלי רישיון).

אקריות - האקרית האדומה המצויה והאקרית האדומה השטוחה גורמות נזק קשה עד כדי נשירת עלים. אקרית אדומה תוקפת יותר עלווה בשלה, האקרית השטוחה הזעירה מזיקה לכל חלקי השיח והיא מצויה יותר בחלקות הסמוכות לפרדסים. אקרית העיוותים פוגעת באמירי הצמיחה ובניצנים. כדאי להיעזר בזכוכית מגדלת לזיהוי האקריות השונות. הריסוס להדברת האקרית האדומה ייעשה בהתאם לדרגות. מרססים באחד התכשירים: ורטימק (ודומיו), מטאור, מגיסטר, מיטיון משולב, ספיידר, ומייטקלין. ורטימק (ודומיו) אינו יעיל כנגד האקרית השטוחה, אך מיטיון

משולב וטורק או אקרימיט מדבירים אותה. כנגד אקרית העיוותים מפזרים טמיק או מרססים בורטימק (ודומיו), בתיונקס או במטיון משולב.

ציקדות ירוקות - הציקדות מוצצות בעלווה הצעירה וגורמות לעיוותה; לעתים העלים מסולסלים ושוליהם צרובים. בשעות הבוקר ניתן לזהות את מעופן של הציקדות, לאחר ניעור הענפים, כענן מתרומם. הזחלים הירקרקים חסרי הכנפיים נעים בתנועה אלכסונית על גבי העלה, בדרך כלל בצדו התחתון. מרססים בתכשירים מוספילן, אפלורד, פגאסוס, תיווך או תיונקס, או מגמיעים בקונפידור (ודומיו) וכן בתכשיר מאותה קבוצה כימית - אקטרה (במינון 40-50 סמ"ק לדונם), שהוא יעיל מאוד.

איצריה וכנימות קמחיות - רצוי להשתמש בחומרים שאינם פוגעים באויבים טבעיים. במידת הצורך מרססים בסופראציד או סופרתיון.

אספרגוס מירוקלאודיוס ואספרגוס וירגטוס

בחלקות כלורוטיות אפשר לטפל בתוספי כלאט ברזל בהזרקה דרך מערכת ההשקיה או בריסוסי עלווה (תוצאות טובות התקבלו בוירגטוס בריסוסי גפרת ברזל 0.2% בתוספת משטח L-77 0.025%). המפתח לקבלת ענפים איכותיים הוא בקטיף סדור של החלקה. כאשר נוצר פיגור בקטיף, מתקבלים אגדים של ענפים זקנים וצעירים יחד, וכתוצאה מכך - נשירה מוגברת ותלונות.

מחלות

פטריית הקולטוטריכום פגעה החורף (שהיה חם ורטוב) בצורה משמעותית מאוד במטעי האספרגוס מירוקלאודיוס. הפטרייה גורמת לייבוש ענפונים וענפים ולנשירה מסיבית של עלים. הפטרייה פעילה בעיקר בחלקות סבוכות שמשטר הרטיבות והאוורור בהן לקוי. למניעה יש לפתוח את השיחים, לסלק ענפים זקנים ולאורר. התכשיר המומלץ להדברה הוא אוקטב. השנה אנו בודקים ביחד עם המחקר את מחזור חיי הפטרייה והדרכים למניעתה.

מזיקים

נמטודות יוצרות עפצים - תוקפות את שורשי הצמח הצעירים וגורמות הפרעות בקליטת המים והמינרלים מהקרקע. מטפלים בהגמעה בנמקור, בטמיק או בראגבי-סופר. בשטחים נגועים, בעיקר בקרקעות חוליות, יש לחזור על הטיפול פעמיים עד שלוש פעמים בעונה.

ערצבים - נתקלנו בנזקים קשים באספרגוס מירוקלאודיוס ובאספרגוס וירגטוס, שנגרמו כתוצאה מכרסום, בעיקר לאחר שתילה. אפשר לזהות את מחילות החדירה של הערצבים ואת סימני תנועתם כמחילות רדודות תחוחות על פני הקרקע. להדברה מפזרים גרגירי ספסן - 3 ק"ג לדונם, או דיאזינון גרגרי - 5 ק"ג לדונם.

באספרגוס וירגטוס נגרמים נזקים ע"י אקריות קורים (אקרית האספרג), חלזונות, חיפושית האספרגוס, פרודניה וכנימות עלה.

נברנים - עכברי שדה וחולדות מצויות גורמים נזק רב בחלקות. הם מכרסמים שורשים וענפים צעירים רכים בגידולים רבים, כמו אספרגוס, רוסקוס, פיטוספורום, מונסטרה ועוד. ניתן למצוא ליד המחילות עלים וחלקי צמח מעורמים בערימה. להדברתם מפזרים פתיונות בתיבות האכלה - פסטה כמו רקומין וברודיטופ או גרגרים כמו רטימון וכד'.

מגנית

באדמות שאינן מנוקזות היטב או ששיעור הגיר בהן גבוה, נתקלים בתופעות של כלורוזה. משטר השקיה ודישון קפדני יכול להועיל בצמצום ממדי הבעיה. כמו כן, נמצא שתוספת כלאט ברזל, בנוסף לדישון הרגיל, משפרת את מופע הענפים. חשוב לבדוק את הקרקע לפחות פעם או פעמיים

בעונה; לא אחת ניתן למצוא שמדשנים בחומרים יקרים המצויים בעודף בקרקע, בעיקר זרחן, ומלבד החיסכון, ניתן אף למנוע בכך תופעות של עודפים או מחסורים, המתבטאות בקדקודים וב"כתפיים" צרובים. נמצא, למשל, שדישון בעודפי אמון גורם "כתפיים צהובות", ולכן מומלץ שלא לדשן ברמות אמון הגבוהות מ- 25 ח"מ. מגדלים שחלקותיהם מועדות לתופעה כזו - מומלץ שיפנו למדריך הגידול או לשירות שדה.

מזיקים

תריפסים - תריפס הבננה פעיל בעיקר בקיץ ובסתיו. התריפסים מוצצים את העלים וגורמים לאיבוד הברק. בצדס התחתון של העלים נבחין בשפשוף ובפסי מציצה אפורים וכן בפרש שחור. (ההדברה כמו ב"רוסקוס"). התריפס הקליפורני חודר לתוך העלה הצעיר הגלול וגורם לעיוותים. קיימים חומרים שונים, כמו מסורול טרייסר, מרשל, רופאסט וטמיק (יישום ע"י ישם/מדביר מורשה בלבד).

חגבים - פולשים משטחי בור והטיפול בהם כמצוין ב"רוסקוס".

אקריות - אקריות אדומות ואקרית שטוחה גורמות לעתים לנזק משמעותי מאוד. האקריות השטוחות מרוכזות בעיקר בקדקודי העלים (הדברתן - כמוזכר לעיל).

חלזונות - בעיקר חשופיות (ללא קונכייה), אינן פעילות בקיץ, אך ניתן למצוא אותן גם בחודשי הקיץ בבתי הרשת בשל הלחות. נגד החלזונות יעיל מאוד לרסס בקוציד (מלכלך!) ובמסורול או לפזר פתיון גרגרי מתזון או אסקר-גו.

הערה כללית: כאשר מפזרים חומרים גרגריים, כמו טמיק, מתזון ודיזיקטול, יש להקפיד שלא לשפוך אותם לתוך המשפך הנוצר בפריצת הענף מהקרקע; כיוון שהדבר עלול לגרום צריבה ונזק!

ארליה

טמפרטורות גבוהות וחוסר אוורור גורמים תופעות של עיוותים וצריבות בצימוח הצעיר. בחלקות אלו מומלץ להוסיף הצללה בחודשים יוני-אוגוסט. בימי שרב חשוב למנוע עקה של חוסר מים ויש לגרום להעלאת הלחות על ידי הגברת הרטיבות של פני הקרקע. לקראת שתילה או שנטוע מומלץ לבחור במבנה גבוה.

מחלות ומזיקים

בשטחים צפופים נתקלנו (באביב) בהתקפה של פטריית הקשיונה הגדולה, בעיקר על גדמים או על ענפים שרבצו על הקרקע. למניעתה חשוב לאוורר ולייבש את תוך הערוגה. במידת הצורך מרססים בוויסטיין, ברוראל או בסוויץ. הפטרייה אלטרנריה פנקס (חלפת) פוגעת בעלי הארליה וגורמת לעתים נזק משמעותי, כמו כתמי עלים בגדלים שונים על העלה. בניסוי נמצא כי תכשירים כמו רובראל ועמיסטאר היו יעילים להדברתה אך חשוב יותר לבצע ניקוי קפדני של העלים הנגועים ובכך למנוע את התפשטות המחלה בחלקה.

הארליה נתקפת ע"י מזיקים רבים: נמטודות יוצרות עפצים, כנימות עלה, כנימות קמחיות, תריפסים, ציקדות, חגבים, אקרית אדומה, אקרית שטוחה, אקרית העיוותים ופרודניה. בחלקות צעירות לאחר שתילה נתקלנו בהתקפות קשות של ערצבים שגרמו נזק ניכר (הדברתם כמצוין ב"אספראגוס").

הערה: השימוש בתכשירים שאינם מורשים לגידול המסוים או שאינם מופיעים בתווית היצרן - מחייב בדיקה מקדימה בקטע קטן מהגידול. בכל מקרה, השימוש בתכשיר הוא באחריותו הבלעדית של המגדל.